

MESAJUL

Uniunea Teatrală din România a editat o tipăritură – un obiect între carte și broșură – intitulată „Terapie socială prin teatru (Dramaturgia – ghid de lucru în penitenciare)”. Lectura cărții a avut darul să lumineze scopul unei excursii făcute anul trecut la Jilava în compania multor ziaristi și a unor oameni de teatru. Atunci totul mi s-a părut o formă, o acțiune „umanitară” cu o latură voyeuristică impardonabilă sub raport moral. Acum am înțeles că nu era vorba ca presupușii delincvenți sau cei condamnați să fie transformați prin contactul cu binele, adevărul și frumosul; spectacolul nu era decât partea vizibilă a unei activități laborioase de durată, al cărei scop este reinsertia socială a deținuților, vindecarea lor de felurite maladii ale personalității. Terapia despre care este vorba se face nu prin teatru, ci prin **mijloace teatrale**.

Procedeele teatrale le permit deținuților să vorbească despre ei ca despre niște străini, să-și povestească întâmplările din propria lor viață ca și cum ar aparține unui rol, să fie pe rând, prin jocul rolurilor, delincvent și victimă, să-și controleze impulsurile și să stăpânească situațiile conflictuale. Dacă scopul estetic al teatrului este acela de a crea o realitate secundă, perfect articulată, scopul utilitar al psihodramei este situarea corectă a persoanei reale (în cazul acesta, nu doar o biografie, ci și un cazier) în realitatea imediată. O spune și unul dintre autorii români ai programului: „Spre deosebire de teatrul propriu-zis, în care actorului i se cere sacrificarea Eului propriu spre a putea prezenta mai autentic rolul care i s-a dat prin interpretare, în psihodramă deținutului i se cere să fie el însuși. Astfel, deținutul, cu cât este mai angajat în rolul său, cu atât se simte mai puțin cenzurat, exteriorizând într-o mai mare măsură aspecte ale propriului inconștient”.

Contribuția profesioniștilor din teatru, monitorizată de UNITER, este într-un totu stimabilă, dar ar trebui risipită confuzia că la Jilava și la Poarta Albă se face teatru. Pe măsură însă ce descifrezi jargonul științific al sociologilor și al psihologilor care se ocupă de „jocurile teatrale” din penitenciare, se insinuează o senzație

stânjenitoare de aliment consumat. Într-un sens exact contrar celui al psihologilor americani au folosit anchetatorii sovietici procedeele teatrale în montarea celebrelor **procese de la Moscova**, când, vinovați de a fi fost altfel de comuniști, acuzații și-au recunoscut culpa de a fi fost spioni capitaliști. Nu e vina celor ce se ocupă de pușcăriași, ci a celor ce dădeau indicații în legătură cu teatrul pe care trebuiau să-l consume (și, în acest context, cuvântul consum este cel mai adecvat) oamenii așa-zis liberi din societatea socialistă multilateral dezvoltată. Instrumentalizat în limba de lemn a propagandei, teatrul ar fi trebuit să devină spațiul comun al trăirilor „pozitive”, al identificării cu noi modele, care-și trădau frații și își neglijau soția și copiii de dragul binelui colectiv și al depășirii planului. În timpul războiului, presa sovietică a popularizat exemplul soldatului Matrosov, care a acoperit cu pieptul său ambrazura dușmană. În timp de pace, un personaj dintr-o piesă românească făcea la fel, acoperind o conductă la metrou și oprind astfel o inundatie. N-are a face că orice copil își dădea seama că acest eroism e o aberație tehnică: și conducerea culturii, ba chiar și generalii din conducerea metroului au fost mulțumiți. Se transmitea un mesaj pozitiv, iar absența receptorilor din sală nu împiedica bifarea acțiunii.

Cuvântul, ba chiar și conceptul de mesaj au fost compromise prin identificarea lor cu mesajul obligatoriu. Dar, la o analiză oricât de superficială, se va dovedi că acele piese și spectacole care au alcătuit în deceniile trecute substanța și gloria teatrului românesc au transmis mesaje, și încă dintre cele mai imperative: lumea e mai complicată decât crede propaganda oficială, individul este responsabil în primul rând în fața propriei conștiințe de faptele sale, întotdeauna există posibilitatea de a alege să nu minți, să nu furi, să nu ucizi... Cu aceste idei simple, exprimate într-o formă nuanțată, își încălzea publicul sufletul când în sală îi înghetea respirația. Prin identificarea cu un crez umanist, mai larg și adesea potrivnic celui comunist, s-au afirmat estetic marii artiști ai teatrului românesc.

Cred că, după ce a incitat la gândire – ceea ce era în sine o revoluție –, arta teatrală din țările care pășesc pe drumul democrației nu se poate retrage din viața societății. Oricât de antipatice ar fi cuvintele **mesaj și educație**, conținutul lor nu este epuizat prin folosirea pentru mesaje mincinoase și educarea acceptării necondiționate. Toți politologii care au analizat cauzele căderii comunismului au recunoscut – uneori cu invidie – rolul central al intelectualilor creatori în trezirea conștiințelor încătușate, a minților înrobite (**captive minds**). Misiunea lor e departe de a se fi încheiat, ba s-ar putea spune că greul e în față. Reflexele democratice, gândirea care acceptă contrazicerea și contradicția sunt mai greu de educat, de obținut decât solidarizarea sentimentelor anticomuniste. Și acest lung proces de alfabetizare nu se poate face din fotolii ministeriale și scaune parlamentare. Până când țara va fi atât de bogată încât să-și permită să marginalizeze cultura ca pe un produs de lux, cei care o reprezintă ar trebui să-și facă auzită vocea în cetate prin mijloacele artei și nu ale discursului politic. Doar prin artă se poate sugera că există în viață lucruri mai importante decât puterea și satisfacții mai mari decât contul în bancă. Doar arta poate arăta cum cel mai mare dușman al justiției nu este in justiția, ci indiferența, cum cea mai importantă piedică în calea acțiunii pozitive nu este activitatea în sens contrar, ci agitația sterilă și energofagă. Spectatorul român a fost destul de inteligent încât să priceapă toate aluziile încifrate din spectacolele trecutului. Când refuză acum spectacolele copleșite de semne din care a dispărut semnificația, el refuză egolatria cu decor, costume și muzică de scenă. El refuză să se identifice cu pușcăriașul martor la dialogul dintre artiștii-oaspeți și comandanții penitenciarului. Dacă spațiul dintre arta elitară și cultura de consum va rămâne nebrăzdat de firele comunicării, visul comunist al armonizării la cel mai mic numitor comun al pretențiilor spirituale se va fi realizat.

MAGDALENA BOIANGIU